

הקדמה

אהרן ברק

הנשיא מנחם גולדברג הוא מייסד וממשיך. הוא מהאבות המייסדים של מערכת בתי הדין לעבודה. הוא היה מהשופטים הראשונים אשר מונו לכהן בבתי דין אלה עם הקמתם. הוא מממשיכי מסורת בית הדין לעבודה. ניתן לומר כי את המסד הניח הנשיא בר-ניב המנות. את הטפחות בנה הנשיא גולדברג. אכן, את התשתית האינטלקטואלית למשפט העבודה – האינדיבידואלי והקולקטיבי – הניח הנשיא בר-ניב. היו אלה יסודות איתנים, המעוגנים בשכל ישר ובמשפט משווה. על יסודות אלה, בנה הנשיא גולדברג את המבנה של משפט העבודה. הוא עשה כן בזהירות, תוך שינויים הנדרשים, בשל שינוי העתים, המשקפים את צורכי החברה הישראלית. בזכותו שלו, יש לה למדינת ישראל משפט עבודה הלכתי מפותח, מודרני, המאזן בצורה ראויה בין מעביד לעובד והמבקש ליתן פתרונות צודקים לבעיות הזמן והמקום.

פסקי הדין של הנשיא גולדברג מוכרים לי היטב. דיני העבודה קרובים ללבי. שימשתי בעבר כנציג ציבור בבית הדין הארצי לעבודה. יודע אני להוקיר את תרומתו האישית של הנשיא גולדברג למשפט העבודה – תרומה המפוזרת בעשרות פסקי הדין של בית הדין הארצי לעבודה. הוא היה מהראשונים אשר הבינו את חשיבותה והיקפה של "המהפכה החוקתית", ופסקי הדין הראשונים שלו – עוד לפני פסיקתו של בית המשפט העליון – נתנו ביטוי לעיגון החוקתי של זכויות היסוד בחוקי היסוד. אכן, הנשיא גולדברג אינו רק מומחה לדיני עבודה. כל המשפט כולו פרוס לפניו – הן המשפט הפרטי והן המשפט הציבורי. בכל אחד מאלה העמיק הנשיא גולדברג לחקור, תוך שקידם את המחשבה המשפטית לגבולותיה החדשים. גם תפיסתו הפרשנית הפנימה את הפרשנות התכליתית – בה שנינו מצדדים – יותר מאשר תפיסתו הפרשנית של כל שופט אחר בישראל.

תרומתו העיקרית של הנשיא גולדברג היתה בתפקידו השיפוטי. כך צריך להיות. נשיא, שופט ראשי, וכיוצא בהם נושאי משרה עשויים להיות מוצלחים כאנשי מינהל. אך עיקר כוחם ומעמדם בא להם בשל תרומתם למשפט. שופט ללא משפט מאבד את מקור חיותו. עם זאת, אין לשכוח את תרומתו הרבה של הנשיא גולדברג למינהל השיפוטי. אחד-עשרה שנה כיהן הנשיא גולדברג כנשיא בית הדין הארצי לעבודה. ביד רמה הוא ניהל את מערכת בתי הדין לעבודה. הוא דאג לתקנים. הוא דאג לאיושם. הוא דאג למינהל, והכל מתוך אהבת המערכת ורצון לקדמה. בכל אלה הצליח, תוך שקידם את מערכת בתי הדין לעבודה והעמיד אותה כמערכת עצמאית, מבוססת, הנהנית מאמון הציבור. אך מעבר לכך: הנשיא גולדברג המשיך במסורת של הנשיא בר-ניב, וביסס את מעמדו הבינלאומי של בית הדין לעבודה. בית דין זה ידוע ומקובל במשפט המשווה. פסקי הדין שלו מצוטטים. תרומתו המדעית מוכרת.

בנוסף לתרומתו של הנשיא גולדברג כשופט וכאיש מינהל, יש להזכיר את תרומתו כסופר וכמורה. ספרו – המשותף עם האוזמן – על דיני העבודה היה ראשון הספרים בישראל בדיני העבודה. ספריו האחרים ומאמריו הרבים – אשר רשימתם מצויה בספר שלפניכם – הוסיפו

נדבך נוסף וחשוב להעמקת משפט העבודה ולהפצתו בציבור עורכי הדין והציבור הרחב. כמורה בפקולטאות למשפטים הביא את משפט העבודה לסטודנטים, אשר רבים מהם מוצאים בו את עתידם.

יודע אני כי היחסים בין בית הדין לעבודה ובית המשפט הגבוה לצדק הטרידו את הנשיא גולדברג רבות. את בית הדין הארצי לעבודה הוא רואה כערכאה העליונה והסופית בענייני עבודה. זו היתה גם דעתו של הנשיא בר-ניב. דעה זו ידועה לי. אני מכבד אותה. אך אין היא הדעה היחידה. על פי הדעה האחרת, בשיטת משפט כשלנו – הבנויה על מסורת של משפט מקובל – יכול להיות רק בית משפט עליון אחד. הפער בין שתי העמדות הוא בעיקרו של דבר קטן. ברוב רובם של המקרים, העתירות נגד בית הדין הארצי לעבודה נדחות. בית הדין הגבוה לצדק אינו רואה עצמו כערכאת ערעור נוספת על בית הדין הארצי לעבודה. הטלנו על עצמנו ריסונים עצמיים כבדי משקל, המשאירים למערכת בתי הדין לעבודה, ובראשם לבית הדין הארצי לעבודה, מיתחם רחב ידיים לפיתוח משפט העבודה ולקידומו. הפתרון הראוי, לדעתי, אינו בהמשך הגישה הקיימת של עתירות לבית המשפט הגבוה לצדק, אלא ביצירת סעד חילופי בצורת בקשת רשות ערעור מבית המשפט העליון. כך נוהגים אנו עם פסקי הדין של בית הדין הצבאי העליון. כך ראוי לנהוג עם פסקי הדין של בית הדין הארצי לעבודה. על כל פנים, יהא עניין זה כאשר יהיה, אני מלא הערכה לפיתוח משפט העבודה, כפי שהוא מתרחש במערכת בתי הדין לעבודה. אני מוקיר את המאמץ השיפוטי והאישני הרב שכל השופטים במערכת זו עושים. אני מכיר היטב את תרומתו האישית של הנשיא גולדברג, לפיתוח משפט העבודה ולביצור מעמדו של בית הדין לעבודה – בישראל ומחוצה לה.

ספר זה כולל רשימות של שופטים, חוקרי משפט ופרקליטים. הם תרמו מפרי עטם לכבודו של הנשיא גולדברג. יש בלקט מאמרים זה תרומה חשובה לפיתוח משפט העבודה בישראל. הם מצביעים על מרכזיותו של משפט העבודה במשפט של ישראל. הם גם חושפים את הצורך בשינויים. החשוב שבכולם הוא בכינונו של חוק יסוד: זכויות חברתיות. חוק יסוד זה יכיר – בצד הזכויות האזרחיות והפוליטיות – גם בזכויות חברתיות (כגון הזכות למגורים, לבריאות, למזון, למים, לבטחון סוציאלי, לחינוך, לשביתה והשבתה, להתאגדות וליחסי עבודה הוגנים) כזכויות חוקתיות על-חוקיות. אמת, היבטים מסויימים של זכויות חברתיות אלה ניתן לגזור מהזכות החוקתית לכבוד האדם ולחירות. בוודאי כך לעניין מינימום של קיום בכבוד, ממנו ניתן לגזור זכות לקורת גג, למזון המונע חרפת רעב, וגישה לשירותי בריאות. אך זכויות חברתיות הן יותר ממינימום זה. לשם מתן תוקף חוקתי ל"תוספת" זו יש לכונן את חוק יסוד: זכויות חברתיות, אשר יתן במפורש לזכויות החברתיות מעמד של זכויות יסוד חוקתיות. כמובן, זכויות אלה כפופות כולן להגבלות ("פסקת ההגבלה") כמקובל במערך הכולל של זכויות האדם החוקתיות.

עם צאתו של ספר זה, מברכים עורכיו – ועימם כל קהיליית משפט העבודה בישראל – את הנשיא גולדברג בבריאות טובה, ובהמשך תרומתו שלו לפיתוח משפט העבודה ולקידומו.